

Lu Casòn De Gâro

Lu casòn De Gâro i lu vedêi uno di ch'j eri lado a scuàrcios. Al ero di là di Cjampridòl, sôro lu ronc di Pîti sun tun pruc.

Iu De Gâro 'ej ero sciòrs. 'Ej stevo da pè di Rigulât, te cjâso dal Stel. Ce biel c'al vevo da essi chel om, s'ej lu clamavo Stel!

La so cjâso 'e jè chê c'u jè da pè di Rigulât, dongjo lu riù dei mulins.

Iu mulins ei ero sîo. A ì ei mesenâvo lu forment, c'al devo la blancjo farino di flûor; la siàlo pal bon pan, c'a nol vevo nûio da invidiâ a di chel da cumò; e sorc, tant sorc ch'ej menâvo a cjârs, e sorc bon e ce buïno c'u vignîvo la polento! Ce bon ch'e nulîvo! e pì duro 'e vignîvo e pin 'e tignîvo - al dîsc' Guido di Nart te so bièlo poesîo.

Iò i mi vizinai al casòn.

Al ero fat cun legns incrosâz a taps (incjastris), mitûs a cjadeno e cuvièrt di scuàrcios. La puârto, fato di lignûz sutii, tignûz adun de zeta, 'e vevo un spâli par sieradûro e de girâvo tar uno bûso dal tarègn.

I cjalai denti. I vedêi trêi claps par furnîto; uno brêo poiâdo sù dòi ciòcs par tavolo e un trîo sièlutos (bancjûtos) cun tun sùol pè, compagnos di chês ch'ej doperâvo tei nuèstis cjùoz par mûâlgi las vacjos.

A no ero nissun denti.

I sintivi sù sù a iocâ.

Con ch'j tornai a cjaso me mâri e mi disè cu a lassù al vignivo cà un truiùt fin tal viâl e ch'ej ero iu menaus ch'ej tiravo cà, pal tròi las tàios, par molalos-jù pal martûor.

— Iu menâus, fruto, 'ej son chej omenòns ch'j tu iòcs 'a vigni sù da Rigulât lu lunis e 'a torna-jù lu sabedo.

'Ej mangjo tal bosc e-d-ej duàrm sù las dàssos tal casòn. Trío viàz in di 'a iùr fas la polento lu polentâr. A buinôro 'ej la mangjo cul lat; a miesdî e la sero cun ciuc' e argiel.

Ce fasêel un lunis Pirinût di Pec', un fai mat, plen di nurbin e di vôio di scherzâ, c'al tolêvo dut in ligrîo e vero armonîo?

Al mangjà lu so chilo di ciuc' dut tar un viac'.

Mah!!!

Iôsu! Ce luingjo c'u i parè che setemano cencio ciuc'!

Sentât su-nt-un clap fôr dal casòn, e polento, ch'ej stentâvo a lajù pal cuel, ài disevo:

— Va jù, va jù polento, cu lu ciuc' al è a lajù!

Va jù, va jù cu lui 'a cj spièto a lajù!

* * *

Tal bosc ogni tant, anzi avòndo spes, al rivavo Vitôr, lu vuar-deàn, sorbât di un vûali. Al ero un om c'al savevo fâ: fa finto di no vedîo u-adiritûro — in certos circostanzos — sierâ chel âti; lassâ cori; no tocjâ mai sul víf.

Lui al savevo cu in sciòrs-parons di tantos parz di bosc tar chel da Gjviàno, no sinpi ei ero staz iûsc' e onèsc' cun chêj c'u vevo scuignût disfâsci de lûor part di bosc.

Me mâri 'e mi contâvo cu pe Quârto lu Cracol al vè nomo disivòt litros di sorc — uno vero miserio — sa sci penso cu la part Quârto 'e comencio sot lu troi da Pièrtio e de va sù fintinomial a Cjaso Boreàn.

A di lu vîor un di chei sciòrs — par sierâ iu vûoi in santo pâsc' — al volevo comedâ ce c'al vevo malfât, ma la so femenâto 'ej disè:

— A tî, ej cj basto trío dîsc' par usâcj tal infier. Iu tio fruz, invezo, ce mangjâressei uno vólto cu tu i tu sios muàrt?

* * *

I torni ej menâus e al lûor lavûor sfadius e un grum piri-culûos.

'Ej vevo da tirâ e strascinâ las tâios, uno volto sutos, fin sul martûor e-a-î intassalos e po molalos jù. 'Ej sci udâvo cul sapîn e cui clonfers.

I ài det un lavûor un grum piriculûos. Infati a bastavo cu uno solo di ches tâios 'e fos lado par intravièrs u ch'e sci fos infrontâdo tal viâl, par cu fos nassût un scumpiglio.

Iu menâus ei stevo sinpi atenz e, in chel câsc', 'ej visâvo subit subit. Chêj in codo, cioè in som dal martûor, sintût «Bâuf» je sci fermâvo e chêi in puèsto jù pal martûor e in codo — a bas — ej sci tirâvo svelz in bando.

* * *

Tal 1917 'ej vevo taiât-su pal Piciul Riù.

I menâus bignados las tâios 'e molados-jù pal martûor, 'ej las vevo intassâdos dingjo la conservo.

Perecjâdo la «lisso» dilunc-ca pes ruvis, Zuan dal Cjast, Roman di Col e Gjenio — in codo — ej vevo da molalos-cà; Sef di Poc, Nunuto e lu Cjècol — in cjâf — sul prucût dongjo lu stâli di chêi di Grano, 'ej vevo di sta atens s'es rivavo-cà ben.

E plomba-cà uno in stuàrt.

Sef al l'è denti a cjan par reciâlo, mah!... nenc' cu fos stât distin, 'e plomba-cà uno secondo ch'e lu cjapà in plen, slambranlgj uno cuèssò dal lèngèt al genûali. Lu sanc al spissulâvo.

'Ej lu toler-sù e-d-ej lu portâz sul so iet.

Pojât cu la scheno su pe cocjèto, blanc, al cjalà la so cuèssò sbregâdo e pò al girà lu vùali vièrs di Modesto, la fîo ch'e vevo imbùdo la milingjto e al cerè di manda-jù lu grop c'al vevo-jù pal cuel.

Atòr dal iet menâus e femenos ch'ej tentavo di stagnâi lu sanc. Al ero l'an dei tadescs e a-no-nd-ero mièdi.

'Ej sbregâr uno bleon e cui tocs 'ej lu fassâr.

Portât su-nt-uno barelo tal ospedâl da Tumiec', biat Sef, a ì, al murì tal passan deman, dissanguât.